

УДК: 811.161.2'04+282.2

© Богдана Тимочко (Київ)

СЛОВНИКОВИЙ СКЛАД УКРАЇНСЬКО-МОЛДАВСЬКИХ ГРАМОТ XIV – XV ст. І БУКОВИНСЬКА ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА

У статті окреслено проблематику досліджень українсько-молдавських грамот XIV–XV ст., здійснено огляд праць, присвячених лінгвістичному аналізу староукраїнських пам'яток. Приділено увагу вивченню семантики діалектної та запозиченої лексики.

Ключові слова: українсько-молдавські грамоти, документи XIV – XV ст., діалектна лексика, запозичення.

Богдана Тимочко

Словарный состав украинско-молдавских грамот XIV – XV вв. и буковинская диалектная лексика

В статье очерчена проблематика исследований украинско-молдавских грамот XIV – XV вв., осуществлен обзор трудов, посвященных лингвистическому анализу староукраинских памятников письменности. Уделено внимание изучению семантики диалектной и заимствованной лексики.

Ключевые слова: украинско-молдавские грамоты, документы XIV–XV ст., диалектная лексика, заимствования.

В. Tymochko

The Vocabulary of Ukrainian-Moldavian Charters of the XIV – XV Centuries and Dialectal Vocabulary of Bukovina

The article is dedicated to the research of Ukrainian-Moldavian charters of XIV–XV centuries, to the consideration of scientific works devoted to the linguistic analysis of ancient Ukrainian memorials. The author focuses on the problem of semantics of dialectal vocabulary and borrowings.

Key words: Ukrainian-Moldavian charters, the documents of the XIV–XVth centuries, dialectal vocabulary, borrowings.

Важливе значення для дослідження української мови мають грамоти XIV – XV ст. із території Молдавського князівства, адже вони містять важливі матеріали з історії Молдови, історії українських земель, що перебували у складі цієї держави.

Як відомо, староукраїнська писемно-літературна мова тривалий час була офіційною в Молдавському князівстві. У зв'язку з тим, що актових документів та інших текстів XIV–XV ст. з території України збереглося надто мало, ці юридичні документи є дуже цінним джерелом для дослідження історії української мови¹.

Мова ділових документів почала привертати увагу дослідників ще з початку XIX століття. Тоді ж виник й інтерес до грамот з території Молдавії.

Першим зрозумів важливе значення юридичних актів для історії та лінгвістики український вчений Юрій Венелін (Гуца)², який зібрав значну кількість слов'янських грамот, дав загальну характеристику їх мови, а також досить детально прокоментував кожен документ.

Багато уваги вивченню молдавських грамот приділив О. Калужняцький³, який “уважно і старанно збирав, досліджував і публікував ці оригінальні за змістом (молдавська історія) і формою (староукраїнська мова) документи”⁴.

О. Яцимирський⁵ відкрив та опублікував чимало слов'янських пам'яток румунського походження. Він є автором статей про мову молдавських грамот (“Славянские заимствования в румынском языке как данные для вопроса о родине румынского племени”, “Язык славянских грамот молдавского происхождения” тощо).

Український мовознавець В. Ярошенко вже в заголовку своєї праці говорить про мету роботи – дослідження характерних рис староукраїнської мови (“Українська мова в молдавських грамотах XIV – XV ст.”). Аналізуючи мову молдавських грамот, автор звертає увагу на окремі особливості староукраїнської мови; вказує на діалектні явища у мові грамот. В. Ярошенко вважав, що основним компонентом мови українсько-молдавських юридичних документів були буковинські говори – “жива мова буковинських українців XIV – XV віків”⁶.

М. Антошин вивчав історичні причини, в яких розвивалася українська мова на території Молдавського князівства. Викладач Ужгородського університету в 1957 році захистив докторську дисертацію на тему “Мова молдавських грамот XIV – XV ст.”⁷, у якій дослідник акцентує увагу на питаннях про походження і розселення східнороманських народів, про їх зустріч зі слов'янами; про запозичені романськими мовами, їх діалектами слов'янізми; про створення писемності у Молдавії (це безпосередньо було пов'язане з розвитком писемності у слов'ян).

М. Станівський приділяв увагу грамотам з території Молдавського князівства, працюючи у Чернівецькому університеті. Він насамперед вивчав пам'ятки з Буковини. У 1958 р. він опублікував статтю “Спостереження над мовою буковинсько-молдавських пам'яток XIV – XVIII ст.”⁸

Л. Веневцева⁹ теж досліджувала грамоти XIV – XV ст. з території Молдавії як джерело вивчення історії мови, а конкретніше – їх фонетику та морфологію.

У Чернівцях вже багато років вивчає мову молдавських грамот С. Перепелиця. Саме документам доби Молдавського князівства присвятив він чимало праць (“Фонетичні особливості грамот XIV ст. з

території Буковини”, “Про фонетичні особливості українсько-молдавських грамот кінця XIV – середини XVI ст.”¹⁰.

Також про мову українських грамот писали М. Пещак¹¹, Д. Коваль¹², В. Німчук¹³, О. Романець¹⁴ та ін.

Бачимо, що є чимало праць, присвячених мові молдавських грамот, у них висвітлені фонетика, морфологія, стилістика, мова загалом, а от лексика залишається недостатньо дослідженою, хоча є значні напрацювання у цій сфері. На особливу увагу заслуговує “Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.”¹⁵, у якому добре представлений матеріал із молдавських грамот.

Що ж до ділових актів з території Молдавського князівства, то спеціально діалектну лексику у цих документах ніхто не вивчав.

За походженням лексика грамот XIV–XV ст. поділяється на споконвічно українську та запозичення.

У молдавських грамотах більшість слів є українськими, вони зафіксовані вже у XIV ст. і використовувалися протягом багатьох століть.

Болница – “лікарня” (ЕСУМ–I–199)¹⁶¹: и поставили есми вброкъ нашеи болници втъ нашего святаго монастирѣ втъ Звуграфа... (DRH, II–1471–261)^{17**}; и да естъ втъ насъ тои болници, на каждую годину, Ѓф аспра... (DRH, II–1471–261).

Братаничъ – “син брата” (ЕСУМ–I–246): и дѣтемъ его, и братѣямъ его, и сестричичемъ его, и братиничемъ его... (DRH, I – 1436–218); И уставше Мърѣе, дочка Бръсанова, и съ своими братаничями и сестричичеми та заплатили уси тоти пинѣзи л҃҃҃҃ златъ у р҃҃҃҃ки Мъгдълини, дочки Петра спѣтарѣ... (DRH, III–1495–333).

Братанича – “дочка брата” (ЕСУМ–I–246): и съ своею братаничею, Аннѣшкою... (DRH, II–1483–378); и братанича ихъ, Руска, двчка Вника Мъцъюла... (DRH, III–1495–338).

Вуико, уико – “дядько” (ЕСУМ–I–438): втъ Ёѣика нашего, Илѣа воеводи и Стефана воеводи... (DRH, I–1464–172); и втъ нашихъ Ёѣикове, втъ Ёѣлисше воевиды и втъ Алеѡандру воеводи... (DRH, II–1472–280).

Дворникъ – тут маємо не діалектизм, а діалектне значення слова. У XV ст. *двірником* називали сільського старосту, а також управителя маєтку митрополита чи єпископа, ще це був придворний чин (ССУМ–I–288–289)^{***}: Пишемъ вѣсэмъ бояромъ, и дворникомъ, и шолгвзомъ и прѣгаремъ, и жвдемъ, и ватаманомъ и вѣсэмѣ посполствѣ... (DRH, I–1434–1435, 1444 – 1447–179); Панъ Триколичъ дворникъ пишеть моеи панеи, Негрити, и моеи дочци, Негши... (DRH, II–1481–354); И даль панъ Ёѣвна дворникъ село своего, где были Маѣимъ и Воина ватамани (DRH, I–1415–59).

Дѣднина – “спадщина” (ЕСУМ–II–86), у грамотах XIV–XV ст. – “майно, успадковане від діда” (ССУМ–I–336): и за що естъ имъ праваа вѣтна и дѣдина втъ дѣда нашего... (DRH, II–1484–392); и продали свои правѣи вѣтнини и дѣднини втъ ихъ праваго Ёѣрика... (DRH, III–1488–34); и продали свою правѣю вѣтнину и дѣднина и испривилѣа деда ихъ Ивана Дрочича... (DRH, III–1489–84).

Извор – “гірська річка в ущелині; скупчення кількох сильних джерел на поверхні землі” (ЕСУМ–I–251): и съ усими приходи и хотаремъ и изворы... (DRH, II – 1453 – 29); и съ Ёѣсими полѣнами и мѣнчели, колко ихъ по неи, и Ёѣси извори на имѣ Ръръванѣ и Вѣтра и Негрилѣса... (DRH, III–1488–73); на Ёѣстѣе извора на единъ храбъ знаменанъ... (DRH, III–1490–159).

Кирница – “холодна джерельна вода” (ЕСУМ–III–93): где естъ кърница близь Балосина... (DRH, I – 1434 – 183); по выши кърницѣ, яблѣнщи... (DRH, III–1488 (B)–51–52).

Лазъ – “лука, сіножать; молодий ліс; молода поросль на місці викорчуваного лісу” (ЕСУМ–III – 182): и, пониже, на томже потоку, у Симѣвновь лазъ... (DRH, II–1456–81).

Лѣтовище – “гірське пасовище; літнє пасовище” (ЕСУМ–III –269): петое село, где было лѣтовище ихъ старое... (DRH, I–1437–239).

Лозница – “сушарка для фруктів” (ЕСУМ–III –281): дѣломъ долѣ, до бѣври, где били лозници... (DRH, III–1491–199).

Обоча – “схил; обочина” (ЕСУМ–I–194): а втъ того столпа Ёѣ дрѣгѣйи столпъ що естъ на вбочи, та на берестъ... (DRH, III–1488–62); та впѣтъ къ полю чересъ малѣю долиною по вбочи, на копанино могилно, близь врьтоапе, та чресъ врьтопахъ, до потока Батърещемъ... (DRH, III–1501–467).

¹ Тут і надалі таке скорочення ЕСУМ (Етимологічний словник української мови) – Том – Сторінка – Б.Т.

^{**} Тут і надалі DRH (Documenta Romaniae Historica. A. Moldova), Том – Рік написання грамоти – Сторінка – Б.Т.

^{***} Тут і надалі ССУМ (Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.) – Том – Сторінка – Б.Т.

Пивниця – “підвал, льох, пивниця” (ЕСУМ–II–144): А хотарь тэмь селомь, wt(ъ) Ардева, wt(ъ) Тазлова, wt(ъ) воды, по середь тополй#, на край тополй#, пивниця, wt(ъ) пивници простэ наверхь дэла, могила... (DRH, I–1412–45).

Сестричича – “племінниця, дочка сестри” (ЕСУМ–V–223): Юрьи Баико и Сава, сынове Мървшкини, и сестричича ихъ, Мърйе Билка, дочка Настина, и сестричичь ей, Данчюль, сынъ Станини... (DRH, III–1495–338); и сестричича его Настэ, попадая попа Михула wtъ Бани, дочка Аннѣшчина... (DRH, III–1499–419).

Сестричичь – “племінник, син сестри” (ЕСУМ–V–223): вэра матиы нашеѣ, кн#гэнэ Мушаты,... вэра боярь нашихъ: жюпана [пана] Сте<фана>, нашего сестричича,... (DRH, I–1393–5–6); даль, по своєю доброй воли... своему сестричичеву, Оули... (DRH, I–1438–259).

Стриико – “дядько по батькові, брат батька та чоловік батькової сестри” (ЕСУМ–V–442): и дѣтемъ ихъ и стрийкомъ ихъ... (DRH, I–1425 – 1426–90).

Убочь – “горб, на якому випасають худобу” (СБГ–558)^{18****}: wtъ толэ по пѣдъ убочи на единь брадъ знаменанъ, межи два зъподий... (DRH, III–1490–159); wtъ толэ чересь поле, на убвчъ, на копанѣ могила... (DRH, III–1492–230).

Челэдь – “[члени однієї родини, сім’я]” (ЕСУМ–VI–292): тридесети и една челэдь цигань и дванадесеть хижь татарь, именѣми тѣа челэди цигань... (DRH, I–1428–109); дали есми...три челэдь циганскы... (DRH, I–1434–184); Баико, и съ челэдо и съ именіемъ его... (DRH, II–1453–34); Тома ситарь и съ челэдью си... (DRH, II–1462–152).

Окремо виділимо лексеми *гирла*, *градина*, *помана*, *слатина*, *токма*, *шипот*, які, будучи слов’янізмами за формою і змістом, ввійшли до словникового складу української мови як східнороманські запозичення.

Градина (рум. *grădină* < болг. *градина*) – “город, овочеве господарство” (ЕСУМ–I–581): да будеть емв и его градиною и съ всьемъ намэстиемъ... (DRH, I–1443–342).

Слатина (рум. *slatină* < пд.-сл.; серб. *слатина*) – “джерело із солоною водою” (ЕСУМ–V–297): Ёв хижі и одну слатину... (DRH, II–1461–140); тота планина и съ слатиною... (DRH, II–1475–303).

Шипоть (рум. *șipot* < найімовірніше болг. *шипот*) – “водоспад; поріг на річці; швидка течія” (ЕСУМ–VI–418): ѣ еще съ шипоте, где ѣпадаеть ѣ Прѣтецѣ (DRH, II–1459–116).

Пом-на (рум. *pomă* < цсл. *помэнъ*) – “спомин про померлих; поминки” (ЕСУМ–IV–508): А пакь ей да учинеть за то помэнв у монастыри на каждий вторникъ... (DRH, II–1470–245); помень на годинѣ ѣ единь день, за едно вбвм и презь годъ да имь слѣжать, на всьемѣ неделю, литургію на день съботный (DRH, III–1499–440).

Токмежъ (рум. *tocti* < пд.-сл.; болг. *тъкми*) – “угода; згода, єднання” (ЕСУМ–V–591): и wtъ Стефана воеводы wtъ токмежа, аже потокимили се Станъ Полэна съ ихъ wtъцемъ, съ Югою протопопом... (DRH, I–1448–408); Ино мы, видэвше ихъ добрвю волю, токмежъ и добрвю платв... (DRH, II–1464–171).

Гырла (рум. *gîrlă* < очевидно болг. *гърло*) – “гирло, рукав річки” (ЕСУМ–I–509): и съ усими взерами, и гырлами, и взерками... (DRH, II–1455–64); и одна гръла що есть у ѣглѣ Прѣта и упадаеть у взера... (DRH, II–1473–281).

Значну частину лексики грамот XIV–XV ст. становлять слова, запозичені з інших мов.

Із угорської мови через словацьке або румунське посередництво засвоєно лексему *хотарь* (угор. *határ*) – “межа, кордон; усі землі, що належать селищу” (ЕСУМ–I–576): А хотарь имь: wtъ Марышевъши, валъ што поперець Пол#, до Серета, та на ту сторону Серета, у нижнимъ коньци пол#ны, могыла... (DRH, I–1392–3); съ усими поени и съ вс#ми своїми старими хотарми, куда из вэка оживали... (DRH, I–1409–35).

Сьогодні важко визначити угорське чи румунське начало має лексема *бербеница* (рум. *bărbăniță* чи угор. *barbanca*) – “діжка (для молочних продуктів), барило” (ЕСУМ–I–168): яко да иматъ господство ми, на каждо лэто, по Ёв бербеницэ икра (DRH, I–1440–298); и ѣси бербеницы медв wtъ десетинв що бвдеть wtъ селахъ ихъ... (DRH, I–1466–196).

Найширше із запозичень у мові грамот Молдавського князівства представлені східнороманіزم:

Букама (рум. *bucătă*) – “кусок; скиба” (ЕСУМ–I–285): ...по своєю доброю воли и продала еднѣ бвкатв землю... (DRH, II–1452–21); еднѣ бѣкатѣ землю wt хотара Петрешолорь... (DRH, III–1487–11); А хотарь тои бѣкати землі wtъ хотара Алботешилорь поченши wtъ устѣ Сърати долѣвь по берегъ Прѣта, та на вышний конецъ Рэдэ Горанова... (DRH, III–1489–92).

**** Тут і надалі СБГ (Словник буковинських говірок) – Сторінка – Б.Т.

Бульбоакъ (рум. *bolboană*) – “глибоке місце в річці” (ЕСУМ–I–292): на копан№ могил№, що ест над Б№лбок№ та прости черес селище над старым монастири... (DRH, III–1499–434).

Кумнатъ (рум. *cumnat*) – “шурин, швагер” (ЕСУМ–III–140): пан Юрїи вистиярник и пан Петрашко, к№мнатъ егв, съ тешчею своею... (DRH, II–1470–249).

Матуша (рум. *mătușă*) – “тітка; будь-яка жінка старшого віку” (ЕСУМ–III–417): Данч№ль Б№чацки, и Исаико и матвша ихъ, Вас№тка. (DRH, III–1503–524).

Непотъ (рум. *nepot*) – “племінник; внук” (ЕСУМ–IV–73): братъ панъ Данч№ла столникова и съ непотомъ его, съ Негра... (DRH, I–1440–295); втъ инныхъ еи братїи или непотїи... (DRH, II–1453–36).

Непоата (рум. *nepoată*) – “племінниця; внучка; племінник” (ЕСУМ–IV–73): та продала тое село непоти своеї, Станци... (DRH, II–1480–347); вже прїїде, предъ нами и предъ №сими нашими молдавскими бояре, Настэ, непоата Михъила Бусэ, и №нука еи, Мърина, дочка Хус№лова... (DRH, III–1495–312).

Рипъ (рум. *râpă*) – “вибоїна; [високий стрімкий берег, урвище]” (ЕСУМ–V–79): чересь потокъ, № рипъ, втъ толэ, по п№дь дила, № жидовинъ... (DRH, III–1491–176); втъ толэ чересь лэсь и чересь потвкъ № рипъ, втъ толэ, попудъ дэла, № жидовинъ... (DRH, III–1497–361); у рипи втъ Баломирещи... (DRH, I–1428–116).

Фальча (рум. *falce*) – “міра землі близько десятини” (ЕСУМ–VI–69): и продали намъ свою правую и питомую втнину, единъ виноградъ у Хорловскомъ хотаре, Ѓ5 фалчїи и Ѓд корочинїи... (DRH, II–1470–247); и еще есмо дали два фалчи и един фетрал винограда... (DRH, III–1499–434).

На порубїжжі зафіксовані запозичення *даскал* та *спатар*, які вважаються румунізмами, хоча, насправді, вони – грецизми, засвоені та адаптовані до східнороманських мов так давно, що вже і не відомлюються в нїй як щось іншомовне.

Даскал (рум. *dascăl*, грец. διδάσκαλος) – *рел.* “дьяк” (СБГ–89), “дьяк-учитель церковної або монастирської школи” (ССУМ–I–281): Писа Косте, братъ Йвна даскала... (DRH, II–1483–383).

Спатаръ (рум. *spătar*) – “спинка стільця” (СБГ–510). *Спатар* у Молдавському князівстві – це грецьке σπάρτος “спатар” (боярин, який мав високий придворний чин і зберігав зброю воеводи) (ССУМ–II–372): вэра пана Дїєниша спътарэ... (I–1434–180); сл№сэ нашему, Роману спатарелу... (DRH, II–1472–276).

Калугерица (грец. καλόγερος) – “*заст.* черниця” (СБГ–184): идеже суть калугерици... (DRH, I–1446–378); вже прїїдоша пред нами и пред нашими бояре кал№герици вт нашего монастирэ вт Хородника и указали намъ лист вт нашего родителэ... (DRH, II–1475–301).

Калугеръ (грец. καλόγερος) – “чернець” (ЕСУМ–II–354): вже тотъ истинны калугеръ и молебникъ нашъ, Сава, квпиль воноградъ... (DRH, I–1443–342); а кал№гери имають волю втъ насъ узэти ему того питїе... (DRH, II–1458–109).

Запозиченням з турецької мови є лексема *кантаръ* (тур. *kantar*) – “безмін, одиниця ваги” (ЕСУМ–II–366): а втъ нашеї кнегини три кантари икру чорнвю... (DRH, I–1446–371).

Як слушно зауважив дослідник молдавських грамот XIV – XV ст. М. Станівський, “схрещення різних культурних впливів у Молдавії XIV – XVII століть відбилося до певної міри у вигляді різних нашарувань середньоболгарського правопису та іншомовних слів на мові буковинсько-молдавських грамот, але не затїнило їхньої української основи, бо серед цих впливів явно переважав східнослов’янський, а саме український”¹⁹.

У діалектах розвинена лексична синонімія, яка служить засобом вираження найрізноманітніших змістових, стилістичних та емоційних відтінків. Щодо аналізованого матеріалу, то тут теж фіксуємо використання писарями синонімічних рядів, для прикладу, поряд використовують слов’янізми *ізвод* та *кирниця*. Сема “дядько” реалізується у лексемах *вуйко* і *стрийко*.

Діалектна антонімія в юридичних актах доби пізнього середньовіччя представлена досить скупо і, як правило, стосується протиставлення за статевою ознакою: *братанич* – *братанича*, *непїт* – *непота*, *сестричич* – *сестриниця*, *калугер* – *калугерерица*.

Створений нами реєстр діалектизмів та запозичень є неповним, оскільки проаналізовано виключно іменникову лексику, тому надалі плануємо поповнити реєстр словами різних частин мови. Що ж до опрацьованих лексем, то тут можна виділити певні тематичні групи:

- назви спорідненості й свояцтва: *братанич*, *братанича*, *вуйко*, *кумнат*, *матуша*, *непїт*, *непота*, *стрийко*, *сестричич*, *сестричича*;
- назви просторових понять, що характеризують господарське та природне довкілля: *бульбона*, *гирла*, *градїна*, *ізвор*, *кирниця*, *лаз*, *обоча*, *рипа*, *слатина*, *убоч*, *хотар*, *шипот*;
- назви на позначення параметричних понять (міри, ваги, величини): *буката*, *кантаръ*, *фальча*;

- назви осіб за родом діяльності, соціальним складом та статусом: *даскал, двірник, спатар, челядь*;
- назви приміщень та їх частин: *болниця, лозниця, тивниця*;
- назви понять, що входять до пастушої лексики: *бербениця*;
- абстрактні поняття: *токма*;
- назви церковних та релігійних понять: *калугер, калугерка, помана*;
- лексика на позначення майново-правових відносин: *дяднина*.

Проаналізувавши лексику збірників грамот “*Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*”, робимо висновок, що починаючи з 90-х років XIV ст. у писемних пам’ятках Молдавського князівства часто трапляються елементи, які використовувалися протягом більш ніж шести століть, і які й сьогодні залишаються у активному вжитку мешканців Буковини. Помітно, що серед діалектизмів переважають назви свояцтва та просторова лексика – це спільнослов’янські слова, які через територіальну обмеженість використання не ввійшли до словникового складу української літературної мови. З-поміж запозичень ми виокремили східнороманські, угорські, а також грецькі та тюркські.

¹ Німчук В. Молдавські грамоти / Василь Німчук // Енциклопедія історії України: У 10 т. Т.7. – К.: Наук. думка, 2010. – С. 30.

² Влахо-болгарские или дако-славянские грамоты, собранные и объясненные Юрием Венелиным. – СПб.: 1840. – /3/, XVI, 359 е., порт.

³ Kaluźniacki Emil. Dokumenta moldawskie i multańskie z archiwum miasta Lwowa / Emil Kaluźniacki // Akta grodzkie i zemskie. – Lwów, 1878. – В. VII. – S. 217-381.

⁴ Листування українських славістів із Францем Міклошичем: збірник / Упоряд., передм. І.С. Свенцицький; приміт. О.А. Купчинський. – Київ: Наук. думка, 1993. – С. 18.

⁵ Яцимирский А. Молдавские грамоты в дипломатическом и палеографическом отношении / Александр Яцимирский // Русс. филол. вестник. – Т. 55. – Варшава, 1906. – С. 177-198.

⁶ Ярошенко В. Українська мова в молдавських грамотах XIV – XV ст. / Володимир Ярошенко // Збірник Комісії для дослідження старої української мови. – Т. 1. – К., 1931. – С. 262.

⁷ Антошин Н. Язык молдавских грамот XIV – XV вв.: автореф. дисс. ... докт. филол. наук: спец. 10.661 “Языки народов СССР” / Николай Антошин. – Л., 1961. – 34 с.

⁸ Станівський М. Спостереження над мовою буковинсько-молдавських пам’яток XIV – XVIII ст. / Михайло Станівський // Питання історії і діалектології східнослов’янських мов. – Чернівці, 1958. – С. 3-21.

⁹ Веневцева Л. Молдавские грамоты XIV – XV веков как источник изучения истории украинского языка (Фонетика. Морфология): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.661 “Языки народов СССР” / Л. Веневцева. – Харьков, 1966. – 23 с.

¹⁰ Перепелиця С. Безособові речення на -но, -то в українських грамотах XIV – XV ст. / Степан Перепелиця // Проблеми історії та культури української мови. – Чернівці, 1995. – С. 35-42.; Перепелиця С. С. Про фонетичні особливості українсько-молдавських грамот кінця XIV – середини XVI ст. / Степан Перепелиця // Українська мова на Буковині: Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. – Чернівці, 1998. – С. 23-28.

¹¹ Пешак М. М. Стиль ділових документів XIV ст. (Структура тексту) [Текст] / Марія Михайлівна Пешак ; АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1979. – 268 с.: рис., табл.

¹² Коваль Д. Лексичні зв’язки української мови з іншими слов’янськими / Д. Коваль // Тези доповідей VII Української славістичної конференції. Чернівці, 13 – 18 жовтня 1964 року. – Чернівці, 1964. – С. 17-18; Коваль Д. Лексичні зв’язки української мови з польською (на матеріалі староукраїнських та слов’яно-молдавських грамот XIV–XV ст.) / Д. Коваль // Тези доповідей XXI наукової сесії: Секція філологічних наук (травень – червень). – Чернівці, 1965. – С. 26 – 30.

¹³ Німчук В. В. Лексика давньоруської мови / Василь Васильович Німчук // Історія української мови: Лексика і фразеологія. — К., 1983. – С. 29 – 163; Німчук В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови / Василь Васильович Німчук, Інститут української мови АН України. – Київ : Наук. думка, 1992. – 414 с.

¹⁴ Романець О. Буковинські пам’ятки слов’янської писемності / Олекса Романець // Українська мова на Буковині: Минуле і сучасне. – Чернівці: Місто, 1998. – С. 17 – 23.

¹⁵ Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.: У 2 т. / Укл.: Д. Г. Гринчишин, У. Я. Єдлінська, В. Л. Карпова, І. М. Керницький, Л. М. Полюга, Р. Й. Керста, М. Л. Худаш. – К.: Наукова думка, 1977–1978. – Т. 1–2.

¹⁶ Етимологічний словник української мови: В 7 т. / Редкол. О. С. Мельничук (головн. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982 – 2012.

¹⁷ Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. V. I–III. – București, 1975-1980.

¹⁸ Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці, 2005. – 688 с.

¹⁹ Станівський М. Спостереження над мовою буковинсько-молдавських пам’яток XIV – XVIII ст. / Михайло Станівський // Питання історії і діалектології східнослов’янських мов. – Чернівці, 1958. – С. 14.